

**Novica Vujović (ur.), *Cetinjski filološki dani*
IV. Zbornik radova s međunarodnoga naučnog
simpozijuma održanog na Cetinju 6–8. septembra
2023., University of Kansas, Department of Slavic,
German and Eurasian Studies – Fakultet za
crnogorski jezik i književnost,
Cetinje, 2025., 798 str.**

Konferencija *Cetinjski filološki dani* nastala je iz pobude točnoga, znanstvenoga i teorijski fundiranoga uvida u povijesnu i suvremenu montenegristiku. Četvrti je put održana od 6. do 8. rujna 2023. godine na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost, a okupila je znanstvenike iz 18 država. Radni dio četvrtoga skupa donio je kvalitetna izlaganja iz različitih područja jezikoslovne i književne filologije, kulturologije, povijesti te interdisciplinarnoga aspekta znanosti i kulture. Brojna su izlaganja pretočena u pisane radove objavljene u Zborniku koji suizdaju Fakultet za crnogorski jezik i književnost te Odsjek za slavenske, njemačke i euroazijske studije (Department of Slavic, German and Eurasian Studies) Sveučilišta u Kansasu, a na čelu je uredničkoga odbora Novica Vujović.

U prvoj su cjelini zbornika objavljeni pozdravni govori s konferencije, Milenka A. Perovića, predsjednika Upravnoga odbora FCJK-a, Marca L. Greenberga (Sveučilište u Kansasu) te Marca Biasija (Sveučilište u Modeni i Reggio Emiliji). Potom slijede četiri plenarna izlaganja i 34 znanstvena članka. Radovi nisu tematski grupirani nego su posloženi prema prezimenu autora.

U prvome plenarnom izlaganju, naslovljenomu *Fakultet za crnogorski jezik i književnost nakon litijaške kontrarevolucije* (15–20), Adnan Čirgić referira se na suodnos društva i jezika te donosi oštar i društveno angažiran uvod u položaj crnogorskoga jezika i institucija nakon političko-crkvenih previranja 2020–2021. Naglašava pritiske na jezičnu standardizaciju i pokušaje institucionalnog podčinjavanja FCJK-a. To je izlaganje idejni okvir zbornika: ono brani autonomiju znanosti, potrebu za znanstvenom, a ne politički uvjetovanom filologijom. Iskra Hristova-Šomova u plenarnome izlaganju *Sastavat na kalendarните sbornici (panigirici) ot Rilskija i Zografskija manastir v sravnenie sas sbornicite ot Cetine i Plevlja* (21–36) uspoređuje sastav srednjovjekovnih panegirika iz dvaju velikih bugarskih književnih centara (Rilski i Zografski manastir) s onima iz dvaju crnogorskih centara (Cetinje i Plevlja). Autorica pokazuje

da zbirke dijele zajedničku jezgru staroslavenskih i bizantskih hagiografskih djela, ali i da svaki manastir ima vlastite specifičnosti i dopune koje odražavaju lokalnu tradiciju i prevoditeljsku aktivnost.

Plenarno izlaganje Mate Kapovića objavljeno je dvojezično, na hrvatskome je jeziku naslovljeno *Različitost (jezičnih) nacionalizama: slučaj bivše Jugoslavije* (37–66), a na engleskome nosi naslov *Not all (language) nationalisms are built the same: the case of former Yugoslavia* (67–98). Autor analizira jezične ideologije bosanskoga, crnogorskoga, hrvatskoga i srpskoga standardnog jezika te pokazuje da su koncept jedinstvenoga „hrvatskosrpskoga“ jezika i koncepti zasebnih standardnih varijeteta jednako rezultat nacionalističkih projekata. Jezične se situacije na prostoru bivše Jugoslavije uspoređuju s primjerima iz drugih dijelova svijeta (slavenski i arapski jezici) kako bi se pokazalo da su standardi političke, a ne lingvistički nužne kategorije.

U posljednjemu plenarnom izlaganju *Njegoš kao nacionalni pjesnik i (kulturni) svetac* (99–123) Marijan Dović na temelju Dovićeve i Helgasonova modela kanonizacije kulturnih svetaca, koji uključuje kanoničke potencijale kandidata (*vita*), kanonizaciju u užem smislu (*cultus*) i šire društvene implikacije toga procesa (*effectus*) pokazuje da se Njegoš uzdigao do statusa „kulturnog sveca“, čiji je kult oblikovan političkim, obrazovnim i religijskim institucijama uključujući i neuspjelu kanonizaciju koju je inicirala Srpska pravoslavna crkva. Sekularna dimenzija njegova lika čini ga nacionalnim simbolom Crne Gore, ali i predmetom konkurentskih prisvajanja (srpskog i jugoslavenskog identiteta). Sumarno, Njegoš ostaje središnja, no kontroverzna figura crnogorske povijesti, istodobno slavljena i optuživan za poticanje nacionalizma.

Dio Rasprave počinje radom Emine Berbić Kolar *Suvremeni prinosi proučavanju govora Bačkoga Brega u kontekstu očuvanja hrvatske staroštokavštine u Vojvodini (fonološki opis)* (127–135) u kojemu autorica pokazuje da taj idiom predstavlja važan i još uvijek vitalan ostatak hrvatske staroštokavštine u Vojvodini. U radu *Jotovani oblici u interpersonalnoj i javnoj komunikaciji u Crnoj Gori kao prirodno kulturno i jezičko blago crnogorskog jezika (u kontekstu jotovanih oblika u udžbenicima za crnogorski jezik za gimnazije)* (137–150) Robert Bońkowski naglašava da jotirani glasovi (š, ž i dr.) u svakodnevnoj i javnoj komunikaciji u Crnoj Gori predstavljaju autentičnu, povijesno potvrđenu komponentu crnogorskoga jezičnog identiteta i norme pa bi ih udžbenici trebali dosljednije uvažavati. Aleksandar Čogurić autor je članka *Erlangenski rukopis – pjesme bošnjačkoga epskoga korpusa i pjesme o senjskim i udbinskim junacima u tvorbi hrišćanskih pjevača* (151–167) u kojemu tvrdi kako su u predmetnome

rukopisu kršćanski pjevači u bošnjački epski korpus unijeli motive i junake iz senjskoga i udbinskoga ciklusa te stvorili složen međukulturalni svijet junaka i junaštva. U radu *Medieval Legend of st. George in the Context of Intercultural Mythological Connections* (169–186) Nikola Danišová-Bartošková analizira srednjovjekovnu legendu o svetome Jurju kao varijantu univerzalnoga mitskog motiva borbe junaka protiv zmaja koja se u kršćanskome kontekstu reinterpreтира kao simbol pobjede dobra, reda i božanskoga autoriteta nad kaosom i zlom.

Helena Dragić u članku *Toponimi u vezi s likom i djelom Petra Kružića* (187–201) navodi geografska imena nastala prema Petru Kružiću te pokazuje kako se putem njih u kolektivnoj memoriji čuva sjećanje na njegovu vojnu, političku i duhovnu ulogu u hrvatskoj povijesti. U radu *Mijat Tomić u povijesnim predajama i povijesnom kontekstu* (203–221) Marko Dragić prikazuje Mijata Tomića kao povijesnu osobu i narodnoga junaka čiji je lik oblikovan spojem vjerodostojnih povijesnih podataka i bogate usmene tradicije. Rad Elóda Dudása *Srednjojužnoslovenski jezici u vrtlogu ideologija i predrasuda* (223–234) analizira kako su srpski, hrvatski, bosanski i crnogorski jezik oblikovani i tumačeni u političkim ideologijama (ona o zajedničkom jeziku te velikosrpska) i ukorijenjene predrasude (nacionalizam, purizam i jezični inženjering). Mieczysław Dziekoński se u radu *Najnoviji metodi zatiranja montenegrstike* (235–250) bavi suvremenim metodama negiranja montenegrstike koje se zasnivaju na falsifikatima o crnogorskoj standardnojezičnoj normi i djelatnosti FCJK-a te dehumanizaciji stručnjaka montenegrstika, uz poseban osvrt na knjigu Rajke Glušice *Crnogorski jezik i nacionalizam*. U članku *Jezički i semiotički pejzaž u zaštićenim područjima Crne Gore* (251–260) autor Martin Henzelmann predstavlja teoriju jezičnoga pejzaža, njezine žarišne točke i izazove s kojima se suočava, potom disciplinu semiotičkoga pejzaža i njezine ciljeve da bi pokazao kako primijeniti te dvije discipline na znanstveni opis uporabe jezika u zaštićenim područjima Crne Gore.

Članak *Manje poznati španski prepjev jednoga odlomka Gorskoga vijenca iz 1957.* (261–273) autora Francisca Javiera Jueza Gálveza predstavlja djelomičan prepjev toga epa u desetercu, stihu koji kastiljansko pjesništvo inače ne poznaje, a naglasak je na versifikaciji, odabiru španjolskoga prijevodnoga pjesničkog leksika, tretmanu osobnih imena u prepjevu i sl. Alenka Jensterle Doležal u radu *Od romance k tragediji: poetika trenutka v ljubzenski poeziji Slovenke Kristine Šuler* (275–287) analizira ljubavnu poeziju slovenske pjesnikinje koja je tijekom pisanja u svojoj poetici napravila značajan pomak od realizma i formalizma prema impresionizmu. Autorica istražuje vezu između

kategorije vremena i prikaza motiva iz prirode i atributa krajolika te vezu između kategorije trenutka i nove osjetljivosti pojedinca u pjesmama Kristine Šuler. U članku *Petko Miletić (1897–1940) – od najvećeg heroja do najgoreg izdajnika* (289–313) Božidar Jezernik pokazuje kako je KPJ manipulirala povijesnim narativom i ponavljala „općepoznata“ mjesta s jasnom političkom agendom: kako bi ojačala poziciju pobjednika (Tita) i demonizirala gubitnika (Miletić).

Peter Jordan u članku *Place Names as (Positive or Negative) Brands with Examples From Europe* (315–338) objašnjava kako europski toponimi postaju pozitivni ili negativni brendovi, a zatim navodi neke tipične primjere obiju kategorija, npr. negativni su iz prošlosti Černobil i Fukušima, iz sadašnjosti Wuhan, Bergamo i Ischgl, dok su primjeri pozitivnih nazivi „Venecija sjevera“ za Amsterdam i Stockholm te „Mali Pariz“ ili „Pariz istoka“ za Bukurešt. Meri Josifovska u članku *Proflaksata vo sistemot na imenuvanje kaj Makedoncite (so sporedbi vo drugi slovenski jazici)* (339–347) piše o apelativnim ili monotematskim imenima prisutnima u makedonskome (često) i drugim slavenskim jezicima. U početku se njihov vanjski oblik potpuno podudara s apelativom, a kasnije su dobila morfološke karakteristike, tj. sufikse s hipokorističnom ili deminutivnom konotacijom. Rad Alena Kalajdžije *Leksičke jedinice i metaforički nagovještaji opscenosti i lascivnosti u tekstovima alhamijado (bosnevijske) poetske pismenosti* (349–363) analizira uporabnu vrijednost, podrijetlo, etimologiju i stilski potencijal primjera iz neobjavljenih djela nastalih u starijoj fazi razvoja bošnjačke književnosti i bosanskoga jezika koji nose elemente opscenosti i lascivnosti, bilo da je riječ o konkretnim, sinonimnim ili o prenesenim značenjima. U članku *Discriminating the Belarusian Language in Belarus after 1995*. (365–436) Tomasz Kamusella iznosi kako je nakon 1995. godine, državnom politikom favoriziranja ruskoga jezika i sustavnim potiskivanjem bjeloruskoga iz javne sfere, došlo do drastičnoga smanjenja uporabe i statusa bjeloruskoga jezika u obrazovanju, administraciji i svakodnevnoj komunikaciji.

Rad Karin Marc *Slovensko-italijanska kontrastivna frazeologija s pojmovnoga područja hrana* (437–458) analizira slovenske i talijanske frazeme vezane uz hranu, posebno one sa sastavnicom „bob“ uspoređujući njihove kulturne konotacije, razine ekvivalencije i probleme u prevođenju kontrastivnim, frazeo-translatološkim pristupom dopunjen kulturnim komentarom (lingvokulturologija i etnolingvistika itd.) i frazeodidaktički pristup. Jakov Marković u članku *Crkva Sv. Jovana Krstitelja u Lipi u kontekstu proučavanja seoskog sakralnog nasljeđa* (459–473) prikazuje Crkvu sv. Jovana Krstitelja u Lipi kao reprezentativan primjer nedovoljno istraženoga seoskoga sakralnog nasljeđa kako bi ta

vrsta kulturnoga nasljeđa dobila stručnu zaštitu, obradu, prezentaciju i valorizaciju, a sve kako bi se spriječila daljnja devastacija. Andrijana Nikolić u radu *Moć tišine i glasa u romanu Moć tišine Dejana Vukovića* (475–485) analizira kako se u Vukovićevu romanu suprotstavljaju „velika“ povijest i povijest maloga i običnoga čovjeka koji živi i stvara u tišini. Kao temeljna narativna os suprotstavljaju se tišina i riječ, ljudska se sudbina predstavlja u dijalogu, meditaciji i, konačno, postmodernom neopoetiziranju. U radu *Napomene o Gorskom vijencu povodom dvaju izdanja iz 1997.* (487–495) Jussi Nuorluoto uspoređuje dva izdanja *epa* iz 1997, jedno koje nudi filološku analizu tiskanoga teksta i drugo usmjereno na rekonstrukciju gramatičkoga sustava Njegoševa rukopisa ističući razlike u metodološkome pristupu i interpretaciji. Rad Monike Oledzke *The Issue of Interculturallism and the Use of New Technologies in Teaching Polish as a Foreign Language* (497–507) obrađuje važnost interkulturalnosti u poučavanju poljskoga kao stranoga jezika te ističe kako nove tehnologije, poput multimedije i videokomunikacije, potiču razvoj jezičnih vještina i kulturne svijesti učenika.

Cvijeta Pavlović u članku *Književnost i kultura: Žmegačevi kruzi koji se šire* (509–519) analizira znanstveni i kulturni doprinos Viktora Žmegača ističući kako se njegovi „krugovi“ utjecaja šire putem interdisciplinarnoga pristupa komparativnoj književnosti i kulturologiji te trajno oblikuju razumijevanje hrvatske i europske humanistike. U radu *Razkaz za sultana Mehmeda II u Belopolskom letopisu (manastir Nikoljac № 49)* (521–528) Denica Petrova analizira kratki narativ o sultanu Mehmedu II. iz Bjelopoljskoga ljetopisa koji se čuva u manastiru Nikoljac tumačeći kako se proturječnim prikazom vladara od „ljutitoga“ do mudroga odražava odnos srednjovjekovnoga kroničara prema osmanskoj vlasti i bizantskoj tradiciji. Rad Aleksandra Radomana *Proučavanje peraških pjesmarica do sredine XX vijeka* (529–550) analiza je razvoja, sadržaja i kulturno-povijesne vrijednosti peraških pjesmarica kao važnoga segmenta književne tradicije Boke kotorske. U članku *The discursive discovery of Montenegro in Through savage Europe, a travelogue by Harry De Windt* (551–583) Jakov Sabljčić razmatra kako putopis Harryja De Windta u maniri imperijalnoga stila tretira strano i Drugo, na koji se način prikuplja i oblikuje znanje o balkanskome prostoru te kako autor u navodno objektivnoj naraciji o Drugome preuzima diskurzivnu moć oblikovanja znanja o „najmanje poznatome dijelu Europe“ i o Crnoj Gori kao o njegovu istaknutome dijelu. Dvojac Melida Travančić i Milan Marković u članku *Rekonstrukcija prošlosti kroz priču o sadašnjosti u romanima Čovjek bez prošlosti Aleksandra Hemoni i Mađarska rečenica An-*

dreja Nikolaidisa (585–615) usporedbom dvaju romana pokazuje kako se u bosanskohercegovačkoj i crnogorskoj kulturi formira narativ o prošlosti i na koji način „zaboravljeno“ dolazi na površinu, kakva je nomadska pozicija pisca i naratora te kako je predstavljena kulturološka izmještenost i gotovo nemoguća asimilacija u strano društvo i kulturu.

Sunčica Trifunovska Janić, Duško Despotovski i Veselinka Labroska u radu *Semantika na glagolite odi i ide – makedonsko-crnogorski paraleli* (617–630) uspoređuju semantičke razlike glagola kretanja u makedonskome i crnogorskome jeziku kontrastivnom analizom. Autorica Tina Varga Oswald u članku *Kulturna geografija u romanu Neoplanta Lászla Végela* (631–650) pokazuje kako se na krajolik gleda preko njegove uporabe, kao na *identifikator* te putem *ideologije*, potom kako krajolik ima ulogu *moderatora*, a naposljetku se na njega gleda i kao na *reprezentaciju*. Ljudmila Vasiljeva u radu *Poznati ukrajinski istraživač jezika i kulture lužičkih Srba Konstantin Trofimovič* (651–667) prikazuje doprinos Konstantina Trofimoviča proučavanju jezika i kulture lužičkih Srba u slavenskoj filologiji. U radu *Novo navrakanje kon slovenskata služba za Sv. Kliment Ohridski i razvojot na ohridskata himnografska škola* (669–678) Ilija Velev povezuje nastanak Slavenske službe za sv. Klimenta Ohridskoga s uspostavljanjem njegova kulta u bogoslužju te ističe samo jedan sačuvan primjerak u *Prazničnom mineju* iz 1435. koji se čuva u Sofijskoj nacionalnoj knjižnici. Miloslav Vojtech u članku *Slika Crne Gore u slovačkoj književnosti 19. veka* (679–701) analizira različite prikaze Crne Gore u slovačkoj književnosti te ističe prirodoslovno oko Laskomerskoga, ideologiziran, gotovo ushićen pogled Vajanskoga te detaljan i plastičan prikaz Kukučina. Saša Vojtechová Poklač u radu *Motiv sokola v slovenski in slovaški književnosti* (703–722) analizira simboliku sokola kao znaka slobode, snage i nacionalnoga identiteta u dvjema književnim tradicijama. Članak Vukote Vukotića *Pokušaji uspostavljanja crkvene unije u Crnoj Gori – Neka se sjedine nebesa* (723–757) upućuje na utjecaj Rimokatoličke crkve na prostoru Crne Gore na koji se u crnogorskoj historiografiji vrlo malo obraćala pozornost: autor nastoji rekonstruirati proces prema povijesnim fazama i pokazati njegovu važnost u zapadnoeuropskome kontekstu. U posljednjemu radu *Rasprava, naslovljenomu Komparativen prikaz na kohezivnite vrski vo makedonskiot i vo crnogorskiot jazik* (759–781), Blagojka Zdravkovska-Adamova, Suada Džogović i Novica Vujović uspoređuju kohezivne jezične veze u makedonskome i crnogorskome jeziku kako bi prikazali njihove strukturne sličnosti i razlike.

U posljednjoj cjelini Zbornika, nazvanoj *Prilozi* (783–793), otisnuto je dva-

desetak slika koje svjedoče zanimljivim trenucima radnoga dijela skupa kao i o druženju sudionika izvan akademskih prostora prilikom obilaska značajnih kulturnih i prirodnih lokaliteta u Cetinju.

Ne sumnjajući da će i Zbornik petoga međunarodnoga znanstvenog skupa *Cetinjski filološki dani, održanoga u Cetinju od 17. do 19. rujna 2025*, biti jednako produktivan, s nestrpljenjem čekamo njegov izlazak iz tiska.

Vladimira Rezo